

УДК 347.77.012.6
DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2019.4.19>

ЗЛОВЖИВАННЯ ПАТЕНТНИМИ ПРАВАМИ: СУТНІСТЬ ТА ПОНЯТТЯ

Постановка проблеми. Складність розуміння змістової характеристики феномена зловживання правом та пов'язаних понять справедливості, добросовісності, розумності, свободи, призначення права, межі здійснення права зумовлює різноманіття поглядів науковців на згадане об'єктивно існуюче правове явище. Безумовно, плюралізм точок зору для визначення поняття зловживання правом дещо ускладнює дослідження цього явища як у теоретичній, так і практичній площині. Проблема зловживання патентними правами набуває глобального характеру. Патентні права використовуються як засіб для шантажу, здирництва, недобросовісної конкуренції та інших недобросовісних дій. Приміром, згідно з дослідженням В.Н. Коєна, більш ніж 70% інноваційних компаній отримують патенти задля єдиної мети – заблокувати господарську діяльність своїх конкурентів.

Нині для юридичної науки і судової практики постає завдання окреслити межі реалізації патентотвласником своїх патентних прав задля диференціації законних вимог патентотвласника від його неправомірного інтересу, в тому числі економічного. При цьому проявом такого неправомірного інтересу часто визначають недопущення конкурентів на ринок однотипних товарів і послуг або істотне обмеження такого доступу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розкриваючи сутність правового явища зловживання патентними правами, доцільно виходити із розуміння концепції зловживання правом як таким, дослідженню чого присвячені праці М. Агаркова, В. Грибанова, О. Малиновського, М. Рубашенко, О. Рогач та інших. Категорія зловживання патентними правами досліджувалася такими вітчизняними авторами, як: М. Стефанчук, В. Селіваненко, А. Олефір, А. Гордеюк, В. Селевко, К. Крачун, І. Полуєтков, Р. Черниш, Б. Назарчук, Л. Давид, Н. Козачук, Г. Андрушак, та такими зарубіжними авторами, як: Е. Львов, Д. Годовікова, А. Ворожевич, Л. Лінник, В. Джермакян, Ю. Самгін, О. Поротикова.

Мета статті полягає у з'ясуванні правової сутності зловживання патентними правами та формулювання єдиного поняття.

Викладемо те наукове розуміння категорії зловживання правом, поняття якого становитиме основу для визначення сутності зловживання патентними правами. У зазначених цілях необхідно відзначити неоднозначність підходів під час дослідження визначення зловживання правом.

В основу заперечення концепції зловживання правом покладено те, що «суб'єкт позбавлений

можливості (права) обирати заборонений варіант поведінки, тому ... він, діючи всупереч правилу заборонної норми, здійснює елементарний делікт, правопорушення, злочин». Водночас необхідність введення поняття «зловживання правом» визначено тим, що зловживання правом завжди зовні спирається на суб'єктивне право і формально не суперечить об'єктивному праву, але зрештою може призвести до правопорушення [6].

Правові явища існують об'єктивно, незалежно від наших знань про них і позиції законодавця, що використовує конкретний термін для позначення певного явища. Саме тому одна з основних проблем у дослідженні поняття «зловживання правом» полягає в тому, що багато науковців і практиків в основу своїх міркувань щодо цього питання ставлять нормативний матеріал, не беручи до уваги, що дослідження феномена «зловживання правом» слід здійснювати не як компоненту юридичної матерії, а як реально існуюче явище правової дійсності [2, с. 108].

У національному законодавстві суть принципу заборони зловживання правом закріплено у ч. 3 ст. 41 Конституції України, приписами якої встановлено, що використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства [3]. Регламентуючи межі здійснення цивільних прав, у ч. 3 ст. 13 Цивільного кодексу України передбачено, що не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах [4].

Термін «зловживання правом» тісно пов'язаний із терміном «здійснення суб'єктивних цивільних прав». Саме тому зловживання правом вважається виходом за встановлені законом межі здійснення суб'єктивних цивільних прав. З огляду на юридичний склад формули, закріпленої в ч. 3 ст. 13 ЦК України, для встановлення факту зловживання правом досить встановити, що особа під час здійснення своїх суб'єктивних цивільних прав діяла з наміром завдати шкоду правам чи охоронюваним інтересам іншої особи [5, с. 380].

Заслужує уваги твердження М. Рубашенко про те, що право справді є таким регулятором суспільних відносин, який з моменту свого створення запрограмований на «здійснення добра» та виключає використання його «заради зла», але іноді в самих правових нормах (у їх призначенні) може міститись дозвіл на «заподіяння зла»; етимологія «зловживання правом» має вагоме значення під час визначення його поняття та ознак, але вона не має набувати першочергового

значення тоді, коли необхідно з'ясувати доцільність існування цього явища загалом; якщо особа здійснює своє право в межах, передбачених законом, але результат цього процесу «завдає зла» іншим суб'єктам, то навряд чи може йтися про правомірну поведінку чи про правопорушення, отже, наявний якийсь особливий феномен [7].

На думку Г. Чувакової, недосконалість чинного законодавства в цілій низці випадків дає можливість цілком законно зловживати правом та визначати його видом правових аномалій [8]. Тому доречним є розуміння зловживання правом як соціально шкідливого явища, яке відображає нігілістичне ставлення особи до права та полягає в намаганні суб'єкта правовідносин створити ілюзію (видимість) правомірного використання права під час вчинення ним умисних діянь, спрямованих на порушення об'єктивних меж здійснення права та внутрішніх (спеціальних) меж зовнішнього розсуду [2, с. 300–301].

Д. Бакаєв розглядає зловживання правом як засіб для досягнення конкретної мети саме через суб'єктивне юридичне право. До основних ознак, що характеризують зловживання правом як правове явище, віднесено такі: заподіяння суб'єктом у процесі здійснення суб'єктивного права шкоди іншим учасникам суспільних відносин (особі, суспільству, державі тощо), а також здійснення конкретного суб'єктивного права всупереч його призначенню [9].

З огляду на таке, обґрунтованим є визначення зловживання правом як: різновиду формально правомірної вольової та усвідомленої діяльності (дії) суб'єкта з недобросовісної реалізації свого суб'єктивного права не за його призначенням, що заподіює шкоду суспільним інтересам чи інтересам третіх осіб, або створює реальну загрозу її заподіяння [1, с. 34].

У монографії О. Рогач призначення права – мета об'єктивного права в цілому, що спрямована на встановлення позитивних правил поведінки, надання суб'єктивних прав і покладання юридичних обов'язків на суб'єктів права для закріплення і сприяння розвитку суспільних відносин, які відповідають інтересам суспільства, держави, окремих громадян, на розвиток політичних, економічних, культурних, національних, особистих та інших відносин, їх неотторканність і, згідно з цим, на витіснення явищ, що шкодять цим суспільним відносинам, у тому числі і зловживання правом [2, с. 247].

З'ясування сутності та поняття зловживання патентними правами потребує розкрити визначення патенту, патентних прав та призначення патентного права у разі реалізації патентовласником своїх прав.

Згідно з юридичною енциклопедією, патент – це виданий компетентним державним органом документ, який надає його власникові виключне право на винахід (корисну модель тощо) [10, с. 390]. Патент необхідно розцінювати як визнання та підтвердження державою того, що подана пропозиція є винаходом, корисною моделлю тощо; надання інформації суспільству про наявність таких науково-технічних чи селекційних нововведень та їх охо-

рону державою; визначення пріоритету й авторства його творців [10, с. 453].

Відповідно до ч. 1 ст. 462 ЦК України набуття права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок засвідчується патентом [5]. Законодавство у сфері промислової власності визначає патент як охоронний документ, що засвідчує пріоритет, авторство і право власності на винахід (корисну модель), промисловий зразок [11; 12]. П. Цибульов визначає патент: як вид інтелектуальної (промислової) власності, який використовується як інструмент, що регулює створення і передачу нових технологій [13, с. 44].

Патентне право в об'єктивному значенні – це система правових норм, що регулюють майнові та особисті немайнові відносини, які виникають у зв'язку з визнанням авторства та охороною винаходів, корисних моделей і промислових зразків шляхом встановлення правового режиму їх використання, матеріального та морального стимулювання, а також захисту їх творців (винахідників) і патентоволоділців. Патентне право у суб'єктивному значенні – майнові та особисті немайнові патентні права конкретного суб'єкта, що пов'язані з певним винаходом, корисною моделлю або промисловим зразком. Патентні права є елементом цілого комплексу правовідносин, що виникають у цій сфері: створення винаходів, корисних моделей, промислових зразків; кваліфікації об'єктів патентного права; видання патенту; використання об'єктів патентного права; передання прав на об'єкти патентного права; припинення дії патенту; визнання патенту недійсним; захист патентних прав. Об'єкти патентного права створюються з метою підвищення конкурентоспроможності промислового виробництва і продукції [14].

Відповідно до Цивільного кодексу України, Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» до особистих немайнових патентних прав належать такі: право на визнання творцем об'єкта патентного права; право на авторське ім'я; право творця присвоїти своє ім'я створеному ним винаходу (корисній моделі); право на неотторканність результату творчої діяльності, тобто право творця протидіяти посяганням на об'єкт патентного права (тобто зміст формули винаходу, його суть); право на подання заявки. До майнових патентних прав належать такі: право на використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка; виключне право дозволяти і забороняти використання об'єкта патентного права іншим особам; виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта патентного права іншими особами; вимагати захисту у разі порушення, невизнання чи оспорювання патентних прав [5; 11; 12].

Щодо нормативного закріплення заборони зловживання патентними правами у міжнародно-правових актах. Так, у п. (2) ст. 5А Паризької конвенції з охорони промислової власності 1883 р. встанов-

люється, що кожна країна Союзу має право вжити законодавчих заходів, що передбачають видачу примусових ліцензій, для запобігання зловживанням, що можуть виникнути внаслідок здійснення виключного права, що надається патентом, наприклад, у разі невикористання винаходу. При цьому визначення конкретних форм зловживання патентним правом належало до компетенції національного законодавства країни-учасниці. Відповідно до п. 1, 2 ст. 8 Угоди ТРІПС встановлюється правило, що під час розробки або зміни своїх законів і правил члени можуть вживати заходів, необхідних для охорони здоров'я населення та харчування та для сприяння громадським інтересам у життєво важливих для їх соціально-економічного і технічного розвитку секторах за умови, що такі заходи відповідають положенням цієї Угоди. Відповідні заходи можуть бути необхідні для запобігання зловживанням правами інтелектуальної власності з боку власників прав або використанню практики, яка необґрунтовано обмежує торгівлю чи негативно впливає на передачу технології. Передбачені в Угоді ТРІПС положення також відсилають до законодавства країн-учасниць СОТ, тобто не є нормами прямої дії. Видається, що вітчизняне законодавство відповідає міжнародним нормам, у тому числі і зазначеним вище. Разом із тим низка його положень з точки зору зазначених вище аспектів підлягають уточненню, а у правозастосовчій діяльності необхідно формування єдиного підходу судів у вирішенні патентних суперечок, у тому числі для блокування зловживанням правом з боку патентовласника [15].

Що стосується обговорення проблеми зловживання патентними правами на міжнародній арені, то варто зазначити про «Міжнародні зустрічі в Женеві в 2014 р.», де Тіна Чапел, директор корпорації «Інтел» з питань інтелектуальної власності, зазначила: «...Інновації залежать від наявності надійних, разом із тим збалансованих патентних систем, що дозволяли б уникнути розмитих (нечітких) формулювань, якими користуються компанії, для того, щоб надалі заявити, що в первісному, неоднозначно сформульованому патенті вже було вказано успішно зарекомендований елемент продукту» [21].

Проблема недобросовісного набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності зазначена у Національній стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року: коли заявки на промислові зразки та корисні моделі (охоронні документи, на які видаються за результатами формальної експертизи) подаються з метою подальшого зловживання такими правами та перешкоджання здійсненню господарської діяльності справжніх виробників та доступу на ринок України оригінальної продукції [27].

С. Бурлаков вказує на те, що вітчизняні підприємці під час відвідування виробництв конкурентів за кордоном «скопіювали» технічні рішення, отримавши при цьому патенти України на відповідні технічні рішення або конструктивні виконання виробів. На сучасному етапі нерідкі патентні конфлікти між

виробниками аналогічної продукції всередині України, де патент або «патент-троль» стають основним засобом боротьби за місце на ринку. Трапляються випадки, коли конкурент представляє на ринку продукт, близький до продукту патентовласника, але виходить за обсяг правової охорони об'єкта, описаного у формулі патенту. Вважаються неправомірними домагання, викриті у формі патентного позову чи позову про порушення прав на патент, та мають розглядатися як зловживання правом з патенту в сенсі ст. 13 Цивільного кодексу України [15].

Практичною проблемою визнано те, що особи отримують права на патенти, але не мають на меті їх виробниче впровадження або не мають фактичної можливості для цього. У першому випадку йдеться про побічні (блокувальні) патенти, що використовуються суто для одержання доходу від ліцензійних платежів і встановлення судових заборон. У цьому разі відбувається підміна завдань патентної системи – зловживання правовими механізмами, коли патент набувається не для виробництва, а для отримання ренти з тих, хто виробляє, що зазвичай не спрямовується на розвиток новітніх технологій. Окремо наголошено на проблемі «вічнозелених» патентів, які є незначною модифікацією чинних і не мають достатньої новизни. Так, періодична заміна старих препаратів новими модифікаціями, що не мають достатніх терапевтичних переваг, є одним зі способів збереження ексклюзивних прав патентовласника та продовження строку чинності патенту [22, с. 30].

Зловживання, зокрема, полягають у патентуванні «секретів Полішинеля», тобто подання заявок на загальновідомі на ринку об'єкти, що масово використовувалися споживачами досить тривалий час (картонні коробки, прищіпки, вішаки для одягу, лампочки, зубочистки, пробки, запальнички, господарські рукавички тощо) [23].

Це створює багато проблем під час ввезення товарів у країну. Наприклад, відома ситуація щодо львівської фірми ТОВ «Енергоконтракт-центр», яка мала велику кількість патентів і використовувала їх як засіб впливу на імпортерів з метою отримання роялті за ввезення вішаків для одягу. Фактично заручником ставали великі компанії, які ввозили одяг, адже весь одяг комплектувався одноразовими металевими вішаками [24].

Необхідно зазначити, що вищенаведеному передуює внесення патенту на винахід, корисну модель чи промисловий зразок до митного реєстру. Нормами статті 398 Митного кодексу України передбачено право правовласника подати до центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, заяву про сприяння захисту належних йому майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності шляхом внесення відповідних відомостей до митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону [16].

Проте за встановленого у законодавстві порядку реалізації зазначеного права, де відповідний орган

виконавчої влади не здійснює перевірку достовірності відомостей в заявці патентовласника про сприяння захисту прав інтелектуальної власності, вважаємо, що норма ст. 398 Митного кодексу України опосередковано надає можливості для зловживанням цим правом. З метою реалізації зазначеного вище права Наказом Міністерства фінансів України № 648 від 30.05.2012 затверджено Порядок реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону, для включення об'єкта ПІВ до митного реєстру. Відповідно до п. 2.3. Розділу II згаданого вище порядку правовласник подає до Держмитслужби України заяву за формою, наведеною у додатку до цього порядку. Як видається зі згаданого додатка, у п. 5 заяви про сприяння захисту майнових прав на об'єкт права інтелектуальної власності зазначаються наявні відомості про товари, що містять такий об'єкт, а в п. 7 – наявні відомості про контрафактні товари. При цьому згідно з приміткою такі відомості вважаються достовірними та не перевіряються ДФС України [17]. Правовими наслідками внесення об'єкта права інтелектуальної власності до митного реєстру є призупинення митного оформлення товарів.

Останнім часом фіксуються випадки подання до ДФС заяв про сприяння захисту майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності, які повною мірою не відповідають умовам патентоспроможності [18].

Зокрема, в результаті надходження до Житомирської митниці ДФС звернення власника патенту на промисловий зразок – вироби з граніту щодо порушення його права на інтелектуальну власність, відбулась фактична зупинка митного оформлення експорту такої продукції, що завдало збитки суб'єктам малого і середнього бізнесу, а також державі. Так, 23 травня 2016 року до Житомирської митниці ДФС надійшла заява від громадянина України Т. щодо призупинення митного оформлення в зоні діяльності Житомирської митниці ДФС виробів з природного каменю, таких як: промисловий зразок «Бордюр для квітника» (патент України № 29287), промисловий зразок «Постамент для пам'ятника» (патент України № 29288), а також «Плита надгробна» (патент України № 29289). При цьому зазначені патенти зареєстровані за загальними характерними ознаками, які не містять детального опису виробу, що вказує на віднесення до запатентованих виробів більшості виробів із граніту [25].

С. Левицька зазначає, що охоронний документ на промисловий зразок видається під відповідальність заявника, без проведення кваліфікованої експертизи на патентну новизну. Така прогалина у законодавстві є підґрунтям для зловживань з боку недобросовісних заявників [19]. Потрібно також зауважити, що деклараційний патент на винахід (корисну модель) теж видається під відповідальність його власника за відповідність винаходу (корисної моделі) умовам патентоздатності.

Розглядаючи проблематику зловживання матеріальним правом у сфері інтелектуальної власності, І. Полуєтков звернув увагу на широке поширення

фактів патентування на своє ім'я чужих технічних рішень як засіб отримання прибутку шляхом зловживання відповідним правом [26].

Від указаних недоліків часто несуть матеріальні збитки добросовісні виробники, що неабияким чином шкодить розвитку бізнесу. Особливо негативною є можливість захисту прав на митному кордоні, де відбувається простий товар, що може призводити до колосальних збитків [20].

Приписи норм права щодо митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності спрямовані на недопущення порушення прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон. Однак такі положення закону, що не вимагають обґрунтування патентовласником підстав зазначення ним тих чи інших товарів контрафактними, та недосконалість механізму його застосування надають можливість недобросовісному правовласнику діяти всупереч призначенню норми права, завдаючи шкоди іншим учасникам суспільних відносин або створюючи загрозу її заподіяння.

Разом із тим у нормативно-правових актах України відсутнє визначення поняття зловживання патентними правами. Проте приписи норми ст. 29 Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» та ст. 23 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» встановлюють вимогу добросовісного користування виключним правом, що випливає з патенту. Попри відсутність законодавчо закріпленого визначення останнього під таким розуміється користування, що не завдає шкоди іншим власникам патентів, фізичним і юридичним особам, інтересам суспільства, національній безпеці тощо. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» від 17.10.2012 зазначає про одну з умов видачі примусової ліцензії (щоб залежний патент являв собою істотне технічне поліпшення порівняно з винаходом, заявленим у домінуючому патенті), що сприяє недопущенню зловживань заявників, які подають заявки на незначні винаходи з єдиною метою – мати право завдяки примусовій ліцензії використовувати важливий винахід.

Системний аналіз наведеного вище та сучасний стан розвитку патентного права дає змогу сформулювати поняття його призначення, яке полягає у меті патентного права, спрямованій на встановлення сукупності правових норм, які підлягають врахуванню під час створення, визнання, використання об'єкта патентного права для закріплення і сприяння розвитку суспільних відносин, які відповідають інтересам суспільства щодо розвитку науково-технічної і художньо-конструкторської творчості, забезпечення передачі саме нових технічних знань, забезпечення прогресу у різних галузях промислових технологій.

Враховуючи викладені у правовій доктрині погляди щодо розуміння явища зловживання правом загалом та призначення патентного права, варто визначити зловживання патентними правами як різновид формально правомірної вольової та усві-

домленої діяльності (дії) патентовласника, який використовує свої патентні права у межах закону, але всупереч основній меті цих прав, що заподіює шкоду учасникам ринку та/або споживачам, або суспільним інтересам, або інтересам третіх осіб, або створює реальну загрозу її заподіяння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Стефанчук М.О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав : монографія. Київ : КНТ, 2008. 184 с.
2. Рогач О.Я. Зловживання правом: теоретико-правове дослідження. Ужгород : Ліра, 2011. 368 с.
3. Енциклопедія цивільного права України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України / відп. ред. Я.М. Шевченко. Київ : Ін Юре, 2009. 952 с.
4. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 05.11.2019).
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 05.11.2019).
6. Козачук Н.О. Поняття, види та форми зловживань правами на патенти, необхідні для функціонування недержавних стандартів. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2015. № 124(2). С. 100–108. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2015_124\(2\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2015_124(2)_11) (дата звернення: 05.11.2019).
7. Рубашенко М. Зловживання правом як загальноправова категорія: допустимість, сутність, кваліфікація. *Юридичний журнал*. 2010. № 4. URL: <http://www.justinian.com.ua/article/php?id=3495> (дата звернення: 05.11.2019).
8. Чувакова Г.М. Зловживання правом як вид правових аномалій. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. № 60. С. 440–445. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ardp_2011_60_63 (дата звернення: 05.11.2019).
9. Бакаєв Д.С. Природа зловживання правом у правовій доктрині України. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2013. № 182(1). С. 34–42. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_grav_2013_182\(1\)_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_grav_2013_182(1)_7) (дата звернення: 05.11.2019).
10. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : «Укр. енцикл.», 1998. Т. 4.
11. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15.12.1993 № 3687-XII. Дата оновлення: 05.12.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12> (дата звернення: 05.11.2019).
12. Про охорону прав на промислові зразки : Закон України від 15.12.1993 № 3687-XII. Дата оновлення: 05.12.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12> (дата звернення: 05.11.2019).
13. Цибульов П.М. Основи інтелектуальної власності : навчальний посібник. Київ : Інст. інтел. власності і права, 2005. 112 с.
14. Еннан Р.Є. Патентне право: поняття, зміст та загальні засади. *Правова держава*. 2013. № 16. С. 59–65.
15. Бурлаков С.Ю. Перспективи розгляду спорів про порушення патентних прав. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія: Право*. 2014. № 17. С. 100–105.
16. Митний кодекс України : Кодекс від 13.03.2012 № 4495-VI. ВР / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 05.11.2019).
17. Про затвердження Порядку реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону : Наказ Міністерства фінансів України від 30.05.2012 № 648. ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1034-12> (дата звернення: 05.11.2019).
18. Василенко О. Вирішити питання зловживання патентним правом можна лише у судовому порядку. URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/print-270139.html> (дата звернення: 05.11.2019).
19. Левецька С. Патентні тролі присвоюють чужі винаходи, використовуючи ... патентне право. URL: <http://ua.racurs.ua/732-patentn-zlovzyvannia> (дата звернення: 05.11.2019).
20. Кіяшко Ю.М. Проблема системи охорони інтелектуальної власності в Україні в аспекті патентного тролінгу. *Правові горизонти*. 2017. № 4(17). С. 108–102.
21. Харрис Э. Лидеры высокотехнологичных компаний выступают за прочную и сбалансированную систему ИС и решительно отрицают действия «патентных троллей». URL: https://www.wipo.int/pressroom/ru/stories/innovation_challenges.html (дата звернення: 05.11.2019).
22. Олефір А. Обмеження сфери патентної охорони як засіб відновлення конкурентоспроможності фармацевтичної промисловості. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2016. № 1. С. 59–62.
23. Гордейук А.О., Селевко В.Б., Крачун К.Ю. Особливості патентного тролінгу в Україні та державно-правовий механізм його подолання. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Одеса, 2018. С. 540–543.
24. Гордейчук В.В. «Патентний тролінг» як форма зловживання правом патентовласника. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12654/1/Gordeychuk.pdf> (дата звернення: 05.11.2019).
25. Черниш Р.Ф., Назарчук Б.Ю. «Патентний тролінг» як передумова до загострення суспільно-політичної ситуації в державі та формування негативного іміджу України на міжнародній арені (за прикладом Житомирської області). *Часопис Київського університету права*. 2016. № 2. С. 260–264.
26. Полуектов І.Л. Правові категорії «зловживання» та «недобросовісне користування» цивільними правами в сфері інтелектуальної власності. URL: http://ndiiv.org.ua/Files2/zbornik/zbornik_4.pdf (дата звернення: 05.11.2019).
27. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року URL: <http://sips.gov.ua/ua/project-ip-strategy28082014> (дата звернення: 05.11.2019).

Освітня Л.В. ЗЛОВЖИВАННЯ ПАТЕНТНИМИ ПРАВАМИ: СУТНІСТЬ ТА ПОНЯТТЯ

Стаття присвячена дослідженню сутності такого юридичного феномена, як зловживання патентними правами, та проблемі визначення його як поняття. Висвітлено сутність цього явища крізь призму інтерпретації поняття «зловживання правом». Запропоновано дефініцію «зловживання патентними правами» на підставі аналізу наукових праць щодо проблеми термінологічного апарату зловживання правом та зловживання патентними правами. Наведено прояви зловживання патентними правами. Практичною проблемою визнано те, що особи отримують права на патенти, але не мають на меті їх виробниче впровадження або

не мають фактичної можливості для цього. Тобто патенти використовуються суто для одержання доходу від ліцензійних платежів і встановлення судових заборон, що зазвичай не спрямовується на розвиток новітніх технологій. Відзначено проблему «вічнозелених» патентів, які є незначною модифікацією чинних і не мають достатньої новизни та є одним зі способів збереження ексклюзивних прав патентовласника та подовження строку чинності патенту. Вказано на поширення фактів патентування на своє ім'я чужих технічних рішень як засіб отримання прибутку шляхом зловживання відповідним правом. Зловживання, зокрема, полягають у патентуванні «секретів Полішинеля», коли має місце подання заявок на загальновідомі на ринку об'єкти, що масово використовувалися споживачами досить тривалий час, що створює багато проблем під час ввезення товарів у країну. Визнано, що приписи норм права щодо митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності спрямовані на недопущення порушення прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон. Однак такі положення закону, що не вимагають обґрунтування патентовласником підстав зазначення ним тих чи інших товарів контрафактними та недосконалість механізму його застосування, надають можливість недобросовісному правовласнику діяти всупереч призначенню норми права, завдаючи шкоди іншим учасникам суспільних відносин або створюючи загрозу її заподіяння. Надано обґрунтування заборони зловживання патентними правами як у міжнародних, так і національних нормативно-правових актах. Сформульовано поняття призначення патентних прав, яке полягає у меті патентного права, спрямованої на встановлення сукупності правових норм, які підлягають урахуванню під час створення, визнання, використання об'єкта патентного права для закріплення і сприяння розвитку суспільних відносин, які відповідають інтересам суспільства щодо розвитку науково-технічної і художньо-конструкторської творчості, забезпечення передачі саме нових технічних знань, забезпечення прогресу у різних галузях промислових технологій. Враховуючи викладені у правовій доктрині погляди щодо розуміння явища зловживання правом загалом та призначення патентного права, визначено поняття «зловживання патентними правами» як різновид формально правомірної вольової та усвідомленої діяльності (дії) патентовласника, який використовує свої патентні права у межах закону, але всупереч основній меті цих прав, що заподіює шкоду учасникам ринку та/або споживачам, або суспільним інтересам, або інтересам третіх осіб, або створює реальну загрозу її заподіяння.

Ключові слова: зловживання правом, межі здійснення суб'єктивного права, патент, патентні права, зловживання патентними правами.

Osovitnia L.V. ABUSE OF PATENT RIGHTS: ESSENCE AND CONCEPT

The article deals with the research of essence of such a legal phenomenon as the abuse of patent rights and the problem of defining it as a concept. The essence of this phenomenon is covered through the prism of interpretation of the concept of "abuse of law". The definition of "abuse of patent rights" is offered based on the analysis of scientific works on the problem of the terminological apparatus of abuse of rights and abuse of patent rights. Patent abuse is presented. A practical problem is that persons are granted patent rights but do not intend to implement them or have no actual ability to do so. It has been pointed out that the patenting of someone else's technical solutions is patented as a means of earning profit by abusing the right. The problem of "evergreen" patents, which is a minor modification of the existing ones and which is not sufficiently novel, is indicated as a way of preserving the exclusive rights of the patent owner and extending the term of the patent. It has been pointed out that the patenting of someone else's technical solutions is patented as a means of earning profit by abusing the right. Abuses are patented when there are applications for well-known consumer goods on the market for a long time, which creates many problems when importing goods into the country. It is recognized that the provisions of the law on the customs register of intellectual property objects are aimed at preventing infringement of intellectual property rights when moving goods across the customs border. However, such provisions of the law, which do not require the patentee to substantiate the grounds for labeling certain goods with counterfeit goods and the imperfection of the mechanism of its application, allow the unlawful right holder to act contrary to the appointment of a rule of law, harming other participants in public relations or creating a threat. The justification for the prohibition of patent rights abuse in both international and national regulations is provided. The concept of patent rights is formulated, which is the purpose of patent law, aimed at establishing a set of legal norms, which should be taken into account when creating, recognizing, using an object of patent law to consolidate and promote the development of social relations that correspond to the interests of society in the development of scientific-technical and artistic creativity, ensuring the transfer of new technical knowledge, ensuring progress in various fields of industrial technology. Taking into account the views expressed in the legal doctrine on the understanding of the phenomenon of abuse of law as a whole and the assignment of patent law, the concept of abuse of patent rights is defined as a form of legitimate willful and conscious activity (action) of a patentee who uses his patent rights within the limits of the law, but within them rights that harm market participants and/or consumers, or the public or third party interests, or create a real threat to them.

Key words: law abuse, subjective law limits, patent, patent rights, abuse of patent rights.